

Жарко Н. Миленковић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије језика и књижевности
zarkomilenkovic@hotmail.rs

СТРУЧНИ РАД
УДК 821.163.41.09 Пић V. I.
371.3:821.163.41
DOI: 10.19090/mv.2018.9.43-54

ПРИСТУП ПЕСМАМА *ВОЈИСЛАВЉЕВ ВРТ*, *ACQUA ALTA* И *ШАПАТ* *ЈОВАНА ДАМАСКИНА* ИВАНА В. ЛАЛИЋА

АПСТРАКТ: У раду ћемо представити једно могуће тумачење песама *Војислављев врт*, *Acqua alta* и *Шапат* Јована Дамаскина песника Ивана В. Лалића. С обзиром да поезија овог песника актом надлежног Министарства просвете Републике Србије није предвиђена програмом за гимназије, не искључује се могућност њеног интерпретирања ни као избора наставника нити као део наставне јединице о неком другом песнику. Наведене две могућности методичке интерпретације преплићу се у нашем раду. Лалић као песник културе и дијалога са наслеђем, кроз своју поезију води дијалоге са својом песничком сабраћом које је изабрао за своју баштину, песницима чију традицију наслеђује, пре свих Јована Дучића, Војислава Илића и Лазу Костића.

Кључне речи: Иван В. Лалић, интерпретација, ученици, Лаза Костић, Војислав Илић, култура, традиција, баштина.

APPROACH TO POEMS “VOJISLAV’S GARDEN”, “ACQUA ALTA” AND “WHISPER OF JOVAN DAMASKIN” BY IVAN V. LALIĆ

ABSTRACT: In the following paper we will present one possible interpretation of the poems “Vojislav’s garden”, “Acqua alta” and “Whisper of Jovan Damaskin” written by the poet Ivan V. Lalić. This poet’s opus is not part of the curriculum by the Ministry of Education of Republic Serbia. However, a possibility exists for teachers to choose it and to interpret it as part of a unit about another poet. Two possible interpretations intertwine in this paper. Lalić, as a poet of culture and dialogue with heritage, converses through his poetry with his poetic brethren, whose tradition he inherited, primarily Jovan Dučić, Vojislav Ilić and Laza Kostić.

Key words: Ivan V. Lalić, interpretation, students, Laza Kostić, Vojislav Ilić, culture, tradition, heritage.

1. УВОД

С обзиром да поезија нашег познатог песника Ивана В. Лалића није предвиђена наставним планом и програмом за гимназије¹, у раду ћемо навести

---

¹ Видети Правилник о изменама и допунама Правилника о наставном плану и програму за гимназије (*Службени гласник*, бр. 7/2011, дана 27. 10. 2011. године).

један могући методички приступ обраде његове поезије, односно обраде његове три песме које ученицима средње школе, према нашем мишљењу, могу пружити увид у основе песничке поетике овог песника и заинтересовати их за његову поезију. Како је Иван В. Лалић песник изузетне културе и образовања (в. Јовановић 2008: 545–559), који је писао у дијалогу са својом културом и литературом коју је читао, међу њима и са Војиславом Илићем и Лазом Костићем који су уврштени у наставне планове и програме за српски језик и књижевност, обрада поезије Ивана В. Лалића послужила би и као својеврсно подсећање на поезију ове двојице песника.

У критици је често истицано како је Лалић песник традиционалиста – „песник културе и дијалога” (Делић 2011: 13–34), што значи да, како је то једном написао Данило Киш, пише са својом културом и у своје дело уноси дела других аутора, позивајући се на њих или водећи дијалог са њима. Лалићу се, међутим, није допадао израз интертекстуалност, тј. цитатност, нити је сматрао да је то основна одлика његовог песништва. Упоредивши песму са тонским записом, који задржава нешто од акустике простора у коме је настао, објаснио је на који начин функционише традиција (да избегнемо термин цитатност) у његовом песништву:

Замислите да је песма један осетљив тонски запис; у њему ћете разабрати и пратеће, разнородне звуке и шуме, неодвојиве од акустике простора где је запис настао. То је та цитатност, ако одређену културу или традицију схватимо као простор снимка тонског записа. Е сад – Пиндар је могао да цитира мит, а Хелдерлин, на пример, могао је да цитира Пиндара, Рилке Хелдерлина... наставите овај низ како вам драго, или започните нови. Хоћу да кажем да се мења и простор и акустика, али се суштина природе записа не мења. У том смислу је и немогуће укинути тај непосредан однос према свету, што га спомињете; немогуће зато што су песме искуства и што се обликују од речи (Лалић 1997г: 277).

Како се ради о песнику који је ученицима непознат и са чијим се књижевним стваралаштвом нису сусретали, сугерисали смо им да ћемо на следећем часу радити поезију песника Ивана В. Лалића и упутили их на песме (тако што смо исте фотокопирани и поделили ученицима). Њихов задатак је био да прочитају песме како би се спремили за њихову интерпретацију на часу. Мотивисали смо их, истичући да је у питању песник нарочитог лирског сензибилитета, који је „водећи непрестани лирски дијалог – од прве до завршне збирке – са временом, историјом и културом, са свиме што је нестало или нестаје, али нас у битноме, одређује, ова поезија је све време била и стална упитаност о смрти, настајању и нестајању, о гласовима мртвих који допирући до нас, то више нису мртви гласови, о светлости и делима љубави нужним да би се у видљивом нескладу појединачних и колективних судбина наслутио глас изгубљеног смисла” (Јовановић 2008: 547). Ученицима смо, такође, поделили радни материјал – један Лалићев аутопоетички текст о томе како култура делује на његово стварање, сугеришући им да текст пажљиво

прочитају, јер ће им много помоћи приликом интерпретације његових песама. Ради се о тексту о песми као тонском запису (који смо цитирали у горњем делу текста). Текст смо фотокопирани и поделили ученицима.

Питања на која би ученици приликом интерпретације на часу требало да дају одговоре, на основу предложене мотивације и радног материјала, су следећа: Шта је за вас култура? Како култура утиче на укупни живот човека? Шта представља култура за стваралаштво песника Ивана В. Лалића? Како се она манифестује у његовим песама? Који песници и која дела су заступљена у песама Ивана В. Лалића које сте прочитали? Главно проблемско питање јесте како поезија других песника утиче на поетику Ивана В. Лалића, те како се понашају стихови Војислава Илића и Лазе Костића у песама овог песника?

Пишући о својим „сродницима по перу” (Лалић 1997г: 45), Силвију Страхимиру Крањчевићу и Јовану Христићу, Лалић је о утицају других песника на његову поезију, написао:

Има песника са чијом поезијом живимо годинама и деценијама, у непрекидно обнављаном и продубљиваном контакту – од ране младости, па кроз читав живот. Када их једном откријемо и заволимо, осећамо потребу да им се враћамо и да сваким повратком, у ствари, наново проверавамо себе: свој сензибилитет, своју верност неким параметрима према којима смо, у извесном тренутку, одредили оно што смо препознали као своју зрелост (Лалић 1997г: 45).

И:

Када песници пишу есеје о другим песницима, они најчешће пишу о онима које осећају као своје претке, или као своје сроднике (Лалић 1997г: 128).

Након што смо ученицима на самом почетку часа указали и на ова два аутопоетичка става нашег песника, почињемо са питањима и усмеравамо их онолико колико је потребно, како би њихова размишљања била самостална и креативна.

Како су ученици својим пажљивим читањем и промишљањем дошли до очекиваних резултата и одговора, прелазимо на кратке приказе појединачних песама Ивана В. Лалића које су предмет наше интерпретације: *Војислављев врт*, *Acqua alta* и *Шапат Јована Дамаскина*, у циљу решавања главног проблемског питања: утицаја Војислава Илића и Лазе Костића на песничку поетику Ивана В. Лалића и понашање појединих цитираних стихова у песама.

2. СТРАСНА МЕРА УЧЕШЋА – ПРИСТУП ПЕСМИ *ВОЈИСЛАВЉЕВ ВРТ*

Песма *Војислављев врт* кључна је песма за проучавање Лалићеве, али и Илићеве поетике, јер представља поетизовани текст о поезији Војислава Илића. Већ су ранији истраживачи Лалићеве поезије закључили да је једна од

основних песничких тема његове поезије – смрт (видети: Јовановић 1996: 97–112), тј. пропадање и нестајање. У питању је иста тема која је окупирала и Војислава Илића, те стога не чуди што је управо он један од Лалићевих најомиљенијих песника. Уз мотиве пропадања и ништења, неодвојиви су време (убрзање како је то Лалић волео да каже) и простор, а ако насловну синтагму његове прве праве песничке књиге² – *Време, ватре, вртови*, анализирамо и поставимо у контекст целокупног Лалићевог стварања, уочићемо сва три елемента човековог пропадања и ништења: време као симбол пропадања, ватре као симбол уништења и вртови као симбол простора. Међутим, када се ови мотиви Лалићевог певања почну сагледавати на једном ужем плану, онда је у томе незаобилазна управо песма *Војислављев врт*. Сем наведена три мотива човековог ништења, Лалић је у ову песму унео још један мотив. Ако имамо на уму да је Лалић говорио „да” свету, веома значајан мотив – мотив памћења, а једино се памћење супротставља уништењу. Од ученика се овде захтева да кажу који су главни мотиви ове Лалићеве песме, те да укажу на цитиране стихове Војислава Илића у овој песми.

Почетни стих Лалићеве песме дослован је цитат првог стиха Илићеве песме „У позну јесен”, који гласи: „Чуј како јауче ветар кроз пуне пољане наше” (Лалић 1997в: 80). Чини се да Лалић није могао да изабере бољи почетак за своју песму, који ефектно упознаје читаоца са темом и наставком песме. Следе стихови: „И око угла Таковске и Далматинске / улице, где некада песников био је врт“ (Лалић 1997в: 80), којима добијамо пуну конкретизацију онога о чему се пева. Спајањем онога што се чује (ветар) и онога што се види (пуне пољане), Илић је створио звучну слику пуног предела кроз који „јауче” ветар. Када Лалић ту слику пренесе на град, и то на угао Таковске и Далматинске, те конкретизујући још даље „Сада избрисан, сведен на две анонимне мрље / са обе стране Ботаничке баште” (Лалић 1997в: 80), слика пустоши се повећава самим тим што се сели на град и увећањем на место где се некада налазио песников врт, а где се сада налази Ботаничка башта, уочавамо да је Лалић том сликом покушао да пренесе, из свог угла виђено „време на делу“ (Лалић 1997в: 40). Том времену које је неуморно радило на убрзању пропадања и ништења некадашњег центра књижевног живота у Србији и Београду, куће Илића, Лалић ће супротставити памћење:

---

² „Пре осам година сам покушао да од пет својих ранијих књига (и неколико нових песама) направим једну јединствену књигу, која би коначно сажела резултат одређеног периода бављења поезијом. То значи да је књига *Време, ватре, вртови* – барем у мојој намери – заменила претходних пет; свела њихову разноликост на једну строже тражену и, чини ми се, донекле нађену кохерентнију структуру. (...) За мене зрелост значи способност концентрације на оно што је у песничком исказу најважније, и као комуникација највиталније; способност елиминације сувишног” (Лалић 1997г: 266–267).

Ал ветар памти врт, памти младицу, сада
 Стасалу у стару крошњу иза зида –
 То време, убрзано, разграђује распоред
 Неких вољених слика, што ипак пробијају ваздух
 Као водени жиг ову хартију (Лалић 1997в: 80).

Песников врт, постаје тако средишње место, а самим тим и повод да се проговори о времену које уништава, али и памћењу које се супротставља том ништењу, јер места која волимо не могу бити уништена. Тако Лалић у другој својој песми *Места која волимо* (Лалић 1997а: 40) каже: „Разорен простор само је привид у сталном времену”, а такав простор који волимо „је само време на други начин видљиво”, јер „места која волимо не можемо напустити”, те тако ветар, упркос промењеном простору, ипак „памти врт” јер је то место које воли.

У току интерпретације, која се креће у овом смеру од ученика се захтева да укажу на поделу песме, јер то утиче на њену суштину и разумевање, затим односа Лалић–Илић, као и разумевање песничке поетике Ивана В. Лалића.

Ако је први део песме *Војислављев врт* посвећен простору и времену схваћеним и транспонованим лично, као пројекција времена и простора који припада искључиво некоме кога волимо, други део захтева мало сложенији приступ обраде мотива пропадања и убрзања. Филозофско питање: „Шта се може / супротставити убрзању” (Лалић 1997в: 80), добија тражени одговор: „Статичност средишта / Које се мора изабрати” (Лалић 1997в: 80), а то је у овом случају управо Илићева поезија, која једина није подложна уништењу упркос времену. То срећно нађено статично средиште, које се једино може супротставити убрзању, а самим тим допринети памћењу и оно друго што је подложно променама, Илићева поезија, постаје тако „страсна мера учешћа” (Лалић 1997в: 80), мртвог песника, кроз његово „искуство изузимања” (Лалић 1997в: 80). Ту ће се Лалић послужити, призвати у читаочево сећање – „једну од најјезивијих песама на нашем језику”, према речима Војислава Ђурића (1966: 425–426), песму „која се може сматрати као синтеза свих Илићевих лутања по вековима и народима“ (Ђурић 1966: 426) – *Химну векова*, унесећи у песму њен последњи стих „Химну векова тавних”, као и неколико реминисценција на спровод који је главни мотив протицања времена и човековог ништења у овој Илићевој песми: „Одакле долазе они? И куда вечито греде / Тај спровод с песмама грозним? / И кога односе они у крило вечности седе / У вечерима позним? / Ћутећи пролазе они, и вечно по мраку блуде / И од времена давних – / Бескрајни океан шуми суморну и хладну песму, / Химну векова тавних” (Илић 2002: 147). Овде се присећамо основних мотива Илићеве поезије и указујемо на то какву реализацију ти мотиви добијају у Лалићевој песми.

Видљиве „трагове разорења”, као учинка „времена на делу” у контексту целокупног људског и историјског времена, Лалић је изразио кроз

цитирање поменутог стиха, и цикличности рађања и умирања, у готовој помирљивости „изузимања“:

Да испеваш неку
Химну векова тавних, мораш да станеш
и пустиш да спровод пролази (Лалић 1997в: 80).

„Страсну меру учешћа” Илић је нашао у наведеној Лалићевој песми, јер је иако „невидљив међу сенима, но ништа мање стваран” (Лалић 1997в: 80), те стога песников врт и Лалићева песма постају нека врста осе света у коме Војислав Илић обитава међу живима: „Дакле, одсутни мртви песник је кроз „искуство изузимања”, кроз добро изабрану „статичност средишта” омогућио себи „страсну меру учешћа” у разним видовима живота који се одвија сада када је он „сен”, али „ништа мање стваран” због тога” (Микић 1990: 23). Долазимо до закључка да су време (убрзање), простор и пропадање доминантни мотиви у овој песми, а што ће бити од великог значаја за разумевање и осталих Лалићевих песама.

3. СМРТ У ВОДИ – ПРИСТУП ПЕСМИ *AQUA ALTA*

Након што смо заједно са ученицима дошли до закључака које смо саопштили, прелазимо на интерпретацију песме *Acqua alta*. С обзиром да се ради о једној од најкомплексније грађених Лалићевих песама, у којој се дијалог води у више смерова, у краћој интерпретацији са ученицима, покушавамо да укажемо на суштину значења песме, издвајањем стихова који упућују на Лазу Костића, као и указивањем на главне поетичке поступке и мотиве који се наслућују у песми, а тичу се целокупног песничког опуса Ивана В. Лалића. Указујемо најпре на Венецију, њен географски положај и историју, а онда у кратким цртама, долазимо до главних мотива песме.

Море је у Лалићевој поезији огледало времена. У њему се огледа цела историја човечанства и судбина појединца. Време као трајање мора и пропасти човечанског Лалић је најбоље испевао у песми *Acqua alta*. У овој песми Лалић убрзање времена и пропаст пореди са морем које је непролазно и велико. Тако ће у песми *Acqua alta* видети пропаст овог града у мору као једини могући крај. Смрт славног града у прљавој води Лалићева је визија пропасти као испуњења историјске правде:

Степеник по степеник, па на трг –
(Тако су улазили амбасадори царстава)
Прљави вода. Она из расклиманих темеља
Од скамењених стабала (Опрости, мајко света...)
Она ветром гоњена са плитке пучине Јадрана
На три збуњена улаза Лагуне, отроване
У Маргери. Тако болесно столеће врши правду
И кажњава дрскост лепоте, осовљене
У ништавилу, између два огледала (Лалић 1997в: 85).

Визија смрти Венеције у води није само песникова пројекција пропасти разрачунавања садашњег и будућег времена са прошлим, већ и неминовни крај нечега што је направљено на мору. Море је у овој песми „море осветник, оно које је створило и уништава лепоту света” (Шеатовић Димитријевић 2007: 153). Указујемо на то да су и у овој Лалићевој песми главни мотиви време (убрзање), простор и уништење. Затим, питамо ученике да пронађу места на којима је Лалић успоставио дијалог са једним српским песником, са којим и због чега баш са њим? Када смо добили тражене одговоре од ученика, прелазимо на интерпретацију следеће песме *Шанат Јована Дамаскина*.

4. ВЕРА У МОЋ СТВАРАЊА И СТВОРЕНОГ – ПРИСТУП ПЕСМИ *ШАПАТ* *ЈОВАНА ДАМАСКИНА*

Најзначајнији плод песничког дијалога са Лазом Костићем свакако је Лалићева песма *Шанат Јована Дамаскина*, објављена у антологијској збирци *Писмо* 1992. године. Иако би се по самом наслову Лалићеве песме могло помислити да је интертекстуалну везу с Лазом Костићем остварио кроз песму *Певачка имна Јовану Дамаскину*, ипак то није случај, јер је интертекстуална веза остварена кроз песму *Santa Maria della Salute*, чији су почетни стихови, уједно и почетак Лалићеве песме – „Опрости, мајко света, опрости”.

Иако почињу на исти начин, ово су по значењу, две потпуно различите песме, јер је Лалићева песма и композицијски и структурно другачија од Костићеве. Костићева песма је гласна песма, „песма занос”, како ју је окарактерисао Радомир Константиновић, и експлицитна молитва песникова Богородици, док је Лалићева песма тиха песма, молитвени шапат, али не самог песника, већ Јована Дамаскина пред незавршеном иконом Богородице Тројеручице. Велико је Дамаскиново поверење у Богородицу, он јој је посветио најважнија своја дела, стога је Лалићева песма израз Дамаскиновог поимања греха, Богородице, молитве и уметности.

Дакле, након почетног стиха, који је директни цитат из Костићеве песме, Лалић наставља другачијим тоном, али још увек потпуно не напуштајући Костићеву песму:

Опрости, мајко света, опрости
Што скрушено се обраћам у бдењу,
Што утук свеукупној мојој злости
У продуженом тражим магновењу
Те једне ноћи која светлост зрачи
Из своје сенке, из најгушћег мрака –
Јер све што хоће мрак да обезначи
Постане светлост у знаку твог знака (Лалић 1997в: 161).

Овде наводимо ученике да уоче разлике између песме Лазе Костића и Ивана В. Лалића. Док Костић, рекло би се, дрско моли за опроштај

Богородицу, као да зна да ће му молитва бити услишена, Лалићев Дамаскин са великим уздржањем моли, али не очекујући ништа, јер зна да оно што тражи од Богородице, је можда управо његова награда, можда је управо одсечена десница Богородичина награда њему грешном. Стога јој он полако, смирено, помирено, узноси молитву да му некако поврати одсечену шаку како би могао да заврши своју најзначајнију икону Мајке Божије. Ученици се упознају са ликом Јована Дамаскина и његовом најпознатијом иконом Богородице Тројеручице. На основу тога саопштавамо ученицима да је културолошка веза овде остварена и са иконом, али и са историјом коју та икона поседује, дакле, писање са културом има много шири контекст.

Дамаскин је потпуно сигуран да оно што му се чини да је мрак, да је казна, заправо награда и светлост, јер нема тог мрака који светлост не може победити: „Јер све што хоће мрак да обезначи / постане светлост у знаку твог знака” (Лалић 1997в: 161). Укратко их уводимо у православно учење о казни и награди. Након директног цитата из Костићеве песме *Santa Maria della Salute*, следи измењени цитат, који заправо субјективизује грех. Наиме, у Костићевој песми храм се подиже у част Богородице, а за „устук свакоје злости”, за победу над смрћу – кугом, овде имамо схватање казне (која није од Бога) као одговор, тј. „устук свеукупној мојој злости” (Лалић 1997в: 161). Овакво схватање производ је песниковог, тј. Дамаскиновог самоунижавања пред Богом и Богородицом, а самоунижење је једна од основних поетичких категорија византијске књижевности и византијског доживљаја човековог бивствовања на земљи.

Друга строфа Лалићевог *Шапата Јована Дамаскина* наставља са исказивањем потпуне скрушености и мирења са Божјом Промисли:

Опрости, мајко, што приземну беду
Доводим грешно у присмотру твоју;
Знам да сам овде тек један у следу
И да ми глас је зуј пчеле у роју,
Ал зато слутим да смисао роја
Зависи и од заблуделе пчеле –
Целине што се бесконачно деле
Да суштост чине недељивог броја (Лалић 1997в: 161).

У потпуној скрушености пред Богородицом, Дамаскин моли да му се опрости молитва, јер како бисмо иначе схватили стихове: „Опрости, мајко, што приземну беду / доводим грешно у присмотру твоју”? Он мисли да има много других „пчела“ којима је потребнија њена помоћ, а да је његова мука ништавна у поређењу са другим мукама. Нешто загонетнији стих је: „Знам да сам овде тек један у следу”. Шта би тај стих требало да значи, да ли само то да није једини коме је потребна помоћ или то да је један у следу који ће напустити земни живот, па му тамо неће ни бити потребна шака? На основу стихова који следе, разумљивије је да је он само један у мноштву који тражи да му Богородица услиши молбу. У заједничарењу са Богом, Дамаскин моли

за помоћ. То је директно укључивање византијске естетике у ову песму. То свакако није ништа чудно јер је Свети Јован Дамаскин један од најзначајнијих византијских стваралаца: „У Византији, религиозна песма је таква, `надлична`, баш зато што извире из једнога колективног осећања које се у самој византијској философији називало осећањем универзалности или `католицитета`” (Богдановић 1988: 10).

Трећа строфа песме *Шапат Јована Дамаскина* представља сложен однос скрушености и одважности:

Опрости ми то шапутање у тмини,
 У созерцању таштине, што иште
 Насушно чудо које светлост чини
 Кад усред мрака ствара уточиште;
 Опрости, али боли ова шака
 У зглобу пререзана, ови прсти
 Којима дробим хлеб, којима се крстим;
 Опрости ми што крварим из мрака (Лалић 1997в: 161).

Наведени стихови су можда најсложенији стихови ове песме, јер се у њима песник бори са болом који му представља одсечена шака. Дамаскин се у својој скрушености бори са таштином, у коју може да упадне, питајући се чиме је он заслужио такву казну, јер ту нема више оног двоумљења око тога да ли је то милост, а не казна, јер је „свако обраћање апсолуту, па чак и молитва – спиритуална жртва – јесте `созерцање таштине`, јесте и наглашено истицање себе, свог бола, свога захтјева испред осталих; јесте стављање себе, ситног и пролазног, директно пред божанство, и то с молбом да се учини чудо, да се свој случај претвори у васељенски” (Делић 2002: 303). Наравно, могло би се мало полемисати са овим у суштини тачним ставом професора Делића, јер песма у потпуности следи византијску форму молитве, у којој се до личног мољења долази преко опште молитве да Бог и Богородица услише молитве свих, па и његову, а не да се лични бол уздигне на ниво васељенског. Он се свакако боји мрака у који би могао да упадне, јер је он песник и иконописац, а одсећи му десну руку исто је као и одузети му вид. Одсецање десне руке има још један страшнији чин за хришћанина, значи да му се одузима могућност осећивања крстом, а то је равно падању у мрак, „у ноћ душе”, јер му се одузима моћ духовног храњења и духовне борбе.

Последња строфа је напослетку одважност да се након скрушености и заобилажења директног обраћања, Богородица замоли за нешто конкретно, као и обећање молитеља Богородици да ће јој ако учини чудо исцељења принети на жртвеник најлепшу икону на којој ће у сребро да окује његове ране, које су њена слава:

Опрости ми, и учини да срaste
 Са својом кошћу кост, са стаблом грана;
 У сребро ћу да скујем своје красте,
 Да слава твоја буде моја рана;

Опрости преступ моје пролазности
Која се чуду као правди нада,
Опрости мојој кости, мојој злости,
Али учини чудо. Овде. Сада (Лалић 1997в: 162).

Јован Дамаскин је као похвалу чуду које се према предању догодило, оставио једну од најлепших и најзначајнијих икона Пресвете Богородице, која се због сребрне Дамаскинове руке назива тројеручицом. Наравно, није први пут да Лалић интертекстуално призива у песму и дела која нису књижевна, тако ће у *Канонима* призвати Рубљовљеву икону Свете Тројице, Богородицу студеничку и др. Ова песма говори о том чуду, о том богојављењу, о тој тајни која је похрањена у ковчег и знана само онима који су директни учесници тог догађаја и онима који у чуда верују. Ова велика Лалићева песма је, према речима Јована Делића, „доиста чудесна пјесма и виртуозна интертекстуална игра, најљепша похвала Јовану Дамаскину и Лази Костићу, и естетизовано молитвено приклањање Богородици Тројеручици, а самим тим камену темељу своје културе, традиције и нације – светогорском Хиландару. *Шанат Јована Дамаскина* једна је велика пјесничка синтеза” (Делић 2002: 305–306).

5. ЗАКЉУЧАК

Након што смо, строфу по строфу, интерпретирали Лалићеву песму и указали на богатство значења и доживљаја, са ученицима разговарамо даље о тексту који смо им дали као задатак да га прочитају код куће, аутопетички запис Ивана В. Лалића о песми као осетљивом тонском запису, на основу кога долазимо до решења проблемског питања и закључујемо да је песма искуство песника. Ако је историјско, уметничко, књижевно, читалачко искуство песника веће, толико је и поезија тога песника богатија за сво то искуство. Јер песма није толико независна творевина, она мора одражавати ставове, размишљања и опредељења самога аутора. Цитати песама и стихова Војислава Илића и Лазе Костића у Лалићевој поезији играју двојаку улогу – прво: однос према традицији коју чине ова два песника и друго: поетички важније, да цитирани стихови осим што успостављају везу између песама оба аутора, чиме настављају низ, у поезији Ивана В. Лалића имају срећно нађено решење за нека евентуална понављања. На крају би требало урадити синтезу свих мотива који се јављају и прожимају у овим трима песмама, а то су: видљиво–невидљиво; стварање–живот; вода (море)–смрт; пропадање–јесен; учешће–мера и да заједно са ученицима дођемо до закључка каква је њихова функција у овим песмама, да укажемо на њихов утицај на целокупно песничко дело Ивана В. Лалића. Као основну карактеристику Лалићеве поетике наводимо Лалићев стих да „гласови мртвих, ипак нису мртви гласови” (Лалић 1997б: 176) и указујемо на главну поетичку особину Лалићеве поезије, а то је култура сећања.

ИЗВОРИ

- Илић, В. (2002). *Песме*. Прир. Д. Иванић, Београд: ЗУНС. [Ilić, V. (2002). *Pesme*. Prir. D. Ivanić. Beograd: ZUNS]
- Лалић, И. В. (1997а). *Време, ватре, вртови*. Прир. А. Јовановић. Београд: ЗУНС. [Lalić, I. V. (1997a). *Vreme, vatre, vrtovi*. Prir. A. Jovanović. Beograd: ZUNS]
- Лалић, И. В. (1997б). *О делима љубави или Византија*. Прир. А. Јовановић. Београд: ЗУНС. [Lalić, I. V. (1997b). *O delima ljubavi*. Prir. A. Jovanović. Beograd: ZUNS]
- Лалић, И. В. (1997в). *Страсна мера*. Прир. А. Јовановић. Београд: ЗУНС. [Lalić, I. V. (1997v). *Strasna mera*. Prir. A. Jovanović. Beograd: ZUNS]
- Лалић, И. В. (1997г). *О поезији*. Прир. А. Јовановић. Београд: ЗУНС. [Lalić, I. V. (1997g). *O poeziji*. Prir. A. Jovanović. Beograd: ZUNS]

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић, Д. (1988). "Византијски књижевни канон у српским службама средњег века", у Теодосије. *Службе, канони и Похвала*, прир. Биљана Јовановић-Стипчевић (Београд: Просвета, СКЗ): 9–37. [Bogdanović, D. (1988). "Vizantijski književni kanon u srpskim službama srednjeg veka", u Teodosije. *Službe, kanoni i Pohvala*, prir. Biljana Jovanović-Stipčević (Beograd: Prosveta, SKZ): 9–37]
- Делић, Ј. (2002). "Иван В. Лалић и Лаза Костић". *Зборник Матице српске за књижевност и језик* 50/1-2: 291–320. [Delić, J. (2002). "Ivan V. Lalić i Laza Kostić". *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik* 50/1-2: 291–320]
- Делић, Ј. (2011). *Иван В. Лалић и њемачка лирика*. Београд, Источно Сарајево: СКЗ, Институт за књижевност и уметност, Филозофски факултет у Источном Сарајеву. [Delić, J. (2011). *Ivan V. Lalić i njemačka lirika*. Beograd, Istočno Sarajevo: SKZ, Institut za književnost i umetnost, Filozofski fakultet u Istočnom Sarajevu]
- Ђурић, В. (1966). "Поезија Војислава Илића", у: *Војислав Илић*, прир. Милорад Павић (Београд: Завод за издавање уџбеника): 418–437. [Đurić, V. (1966). "Poezija Vojislava Ilića", u: *Vojislav Ilić*, prir. Milorad Pavić (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika): 418–437]
- Јовановић, А. (2008). "Поезија и култура, три песничке фазе Ивана В. Лалића". *Књижевна историја* 40: 545–559. [Jovanović, A. (2008). "Poezija i kultura, tri pesničke faze Ivana V. Lalića". *Književna istorija* 40: 545–559]
- Константиновић, Р. (1983) "Лаза Костић", у: *Биће и језик* 4, Нови Сад: Матица српска: 133–176. [Konstantinović, R. (1983) "Laza Kostić", u: *Biće i jezik* 4, Novi Sad: Matica srpska: 133–176]

- Микић, Р. (1990). "Шта је јаче: видљиво или невидљиво?", у: *Језик поезије* (Београд: БИГЗ): 19–24. [Mikić, R. (1990). "Šta je jače: vidljivo ili nevidljivo?", u: *Jezik poezije* (Beograd: BIGZ): 19–24]
- Шеатовић Димитријевић, С. (2007). "Лалићево море, од медитеранске чулности до старозаветног страха", у: *Постсимболистичка поетика Ивана В. Лалића*, прир. Александар Јовановић (Београд: Институт за књижевност и уметност): 133–160. [Šeatović Dimitrijević, S. (2007). "Lalićevo more, od mediteranske čulnosti do starozavetnog straha", u: *Postsimbolistička poetika Ivana V. Lalića*, прир. Aleksandar Jovanović (Beograd: Institut za književnost i umetnost): 133–160]

Žarko N. Milenković
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
PhD studies – programme Language and literature

APPROACH TO POEMS "VOJISLAV'S GARDEN", "ACQUA ALTA" AND "WHISPER OF JOVAN DAMASKIN" BY IVAN V. LALIĆ

Summary

In the following paper we will present one possible interpretation of the poems "Vojislav's garden", "Acqua alta" and "Whisper of Jovan Damaskin" written by the poet Ivan V. Lalić. This poet's opus is not part of the curriculum by the Ministry of Education of Republic Serbia. However, a possibility exists for teachers to choose it and to interpret it as part of a unit about another poet. Two possible interpretations intertwine in this paper. Lalić, as a poet of culture and dialogue with heritage, converses through his poetry with his poetic brethren, whose tradition he inherited, primarily Jovan Dučić, Vojislav Ilić and Laza Kostić. The poem "Vojislav's garden" is the key poem for the study of Lalić and Ilić's poetics. The poem "Vojislav's garden" is crucial in the study of Lalić's as well as Ilić's poetics, because it represents a poeticized text about Ilić's poetry. During the interpretation the students are asked to identify the division of the poem since that influences its essence and understanding, which is followed by the discussion of the relationship between Lalić and Ilić, as well as the understanding of the poetics of Ivan V. Lalić. The poems "Acqua alta" and "Whisper of Jovan Damaskin" are in a dialogue with the most significant Serbian romantic poet Laza Kostić and his two most significant poems "Santa Maria della Salute" and "Singing hymn to Jovan Damaskin" so the interpretation will move in that direction to help them understand the poetics of Ivan V. Lalić the students were instructed to read a short autopoetic text by Ivan V. Lalić, which contains the most important characteristics of this poet's poetics.

Key words: Ivan V. Lalić, interpretation, students, Laza Kostić, Vojislav Ilić, culture, tradition, heritage.

Примљено: 7. 3. 2018.
Прихваћено: 14. 9. 2018.